

Πώς διαμορφώθηκε το εκλογικό αποτέλεσμα της 16ης Σεπτεμβρίου. Η επιρροή των πολιτικών δυνάμεων κατά την τετραετία 2004-2007

Γιάννης Μαυρής

1. Εισαγωγή: Οι εκλογικές μετατοπίσεις στις εκλογές του 2007

Το αποτέλεσμα των βουλευτικών εκλογών της 16ης Σεπτεμβρίου 2007 απέδειξε, για δεύτερη φορά μετά τις νομαρχιακές εκλογές του Οκτωβρίου 2006, ότι κατά τη διάρκεια της κυβερνητικής θητείας της ΝΔ δεν υπήρξε ουσιαστική μεταστροφή του εκλογικού σώματος, ούτε αμφισβητήθηκε ποτέ το διακριτό προβάδισμα του κυβερνώντος κόμματος.

Το βασικότερο ρεύμα των προηγούμενων εκλογών του 2004 είχε αποτελέσει τότε η απευθείας **διαπαρταξιακή** μετατόπιση από το ΠΑΣΟΚ στη ΝΔ ενός σημαντικού αριθμού ψηφοφόρων, που το 2000 είχαν υποστηρίξει το κυβερνών κόμμα. Σήμερα, αντιθέτως, σε σύγκριση με το 2004, ο παραταξιακός συσχετισμός δυνάμεων

αριστεράς – δεξιάς παρέμεινε αμετάβλητος. Οι πρόσφατες εκλογές κρίθηκαν περισσότερο από τις **ενδοπαρταξιακές μετατοπίσεις**: αφενός, από τη Νέα Δημοκρατία προς το ΛΑΟΣ και το νεοπαγές κόμμα του κ. Παπαθεμελή (οι απώλειές της προς αυτά τα δύο αντιπροσωπεύουν περίπου το 5% της εκλογικής της επιρροής του 2004) και, αφετέρου, από το ΠΑΣΟΚ προς τους δύο βασικούς σχηματισμούς της αριστεράς (ΚΚΕ και ΣΥΡΙΖΑ), που αντιπροσωπεύουν αθροιστικά περίπου το 6% της εκλογικής επιρροής του 2004. Η αρχή των συγκοινωνούντων δοχείων ισχύει και αντίστροφα: το 16% των «παλαιών» ψηφοφόρων του ΛΑΟΣ (του 2004) κατευθύνθηκαν προς τη ΝΔ, ενώ το 20% (ο 11 στους 5) των «παλαιών» ψηφοφόρων του ΣΥΝ και το 8% των παλαιών ψηφοφόρων του ΚΚΕ (σχεδόν ο 11 στους 10) κατευθύνθηκαν τώρα στο ΠΑΣΟΚ (στοιχεία Exit Poll Public

Issue / VPRC για το ΣΚΑΪ και την εφημερίδα Η ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ, ειδική έκδοση ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗΣ, 17/9/2007). Αυτή η τυπολογία των εκλογικών μετατοπίσεων δεν εμφανίστηκε αιφνιδιαστικά, αλλά παρατηρείται σταθερά, εδώ και καιρό, στο εκλογικό σώμα. Αποτελεί μία σαφή ένδειξη για το γεγονός ότι το εκλογικό αποτέλεσμα (με μικρές διακυμάνσεις) είχε κριθεί αρκετό καιρό πριν από την ιδιότυπη προεκλογική περίοδο, ουσιαστικά από το φθινόπωρο του 2005, δηλαδή σχεδόν δύο χρόνια πριν (!). Όπως θα δειχθεί στα επόμενα, ο συσχετισμός 42,5%-38,5% υπέρ της κυβερνητικής παράταξης καταγράφηκε για πρώτη φορά το Σεπτέμβριο του 2005 (βλ. επόμενο μέρος).

II. Περιοδολόγηση της τετραετίας 2004-2007

Πώς διαμορφώθηκε, όμως, το πρόσφατο εκλογικό αποτέλεσμα κατά τη διάρκεια της τετραετίας; Για την ανάλυση που ακολουθεί, χρησιμοποιούνται, αφενός, ορισμένοι βασικοί δείκτες αποτίμησης της πολιτικής συγκυρίας, όπως είναι η **λειτουργία της κυβέρνησης και της αντιπολίτευσης** (διάγραμμα 1), η **πρωθυπουργική ικανότητα** (διάγραμμα 2), και η **παράσταση νίκης** (διάγραμμα 3) και, αφετέρου, οι μηνιαίες εκτιμήσεις της Public Issue για την εκλογική επιρροή των κομμάτων, που βασίζονται σε στατιστική ανάλυση χρονοσειρών της **πρόθεσης ψήφου** (δια-

γράμματα 4-7). Τα εμπειρικά δεδομένα δημοσιοποιήθηκαν συστηματικά στο Βαρόμετρο του ΣΚΑΪ και της ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗΣ από το 2004 (συνολικά περίπου 60 έρευνες).

Με βάση την κυρίαρχουσα πολιτική ατζέντα, την εικόνα των δύο κομμάτων διακυβέρνησης, των δύο πολιτικών αρχηγών, καθώς και την πρόθεση ψήφου του εκλογικού σώματος, η τετραετία 2004-2007 μπορεί, σχηματικά, να διαιρεθεί σε **τέσσερις περιόδους**:

1) Μάρτιος-Δεκέμβριος 2004, **2)** Ιανουάριος 2005-Φεβρουάριος 2006, **3)** Μάρτιος-Δεκέμβριος 2006, **4)** Ιανουάριος-Σεπτέμβριος 2007.

1) Μάρτιος-Δεκέμβριος 2004:
Από τις βουλευτικές εκλογές του Μαρτίου στον «πόλεμο κατά της διαπλοκής»

Οι βουλευτικές εκλογές του 2004 αποτέλεσαν **τομή** για το γενικό πολιτικό κλίμα, τη δημοτικότητα της κυβέρνησης (διάγραμμα 1) και την εικόνα του σημερινού πρωθυπουργού (διάγραμμα 2). Η περίοδος που εκτείνεται από τις βουλευτικές εκλογές του Μαρτίου έως το Νοέμβριο του 2004, διήρκεσε 9 μήνες και αποδείχτηκε μια πρωτοφανής **περίοδος χάριτος**. Κατά τη διάρκειά της, υπήρξε περαιτέρω ενίσχυση της νέας κυβέρνησης και περαιτέρω αποδυνάμωση του ΠΑΣΟΚ, που υπέστη το σοκ της ήττας και της απομάκρυνσης από την εξουσία (διάγραμμα 4). Αμέσως μετά τις βουλευτικές εκλογές (Απρίλιος 2004), η ΝΔ,

που στο επίπεδο της κυβερνητικής ικανότητας είχε ήδη προεκλογικά υπερκεράσει το ΠΑΣΟΚ, ενίσχυσε κατακόρυφα (+12%) την κυβερνητική της δημοτικότητα και διεύρυνε εντυπωσιακά την απόστασή της από αυτό (43%, έναντι 21%)

Οι εκλογές του 2004 άσκησαν αντίστοιχη επίδραση και στην εικόνα των δύο πολιτικών αρχηγών: με αφετηρία την προεκλογική εκστρατεία του 2004 παγιώθηκε, μετεκλογικά, στο δείκτη πρωθυπουργικής ικανότητας ένα σαφές προβάδισμα του σημερινού πρωθυπουργού, το οποίο, όπως αποδεικνύεται από τη χρονοσειρά της σχετικής ερώτησης για τον καταλληλότερο πρωθυπουργό, παρέμεινε διαχρονικά σχεδόν αμετάβλητο. Καθ' όλη τη διάρκεια της τετραετίας, το μερίδιο του Κ. Καραμανλή στο σχετικό δείκτη, θα κυμανθεί, κατά κανόνα, μεταξύ 45% και 54%. Κάτω από αυτά τα ποσοστά θα πέσει μόνο δύο φορές το Φεβρουάριο του 2006 (43%) λόγω της υπόθεσης των υποκλοπών και τον Ιούλιο του 2007 (44%) λόγω της πυρκαγιάς στην Πάρνηθα, για να επανακάμψει, όμως, εν συνεχεία. Αντιθέτως, η πρωθυπουργική εικόνα του Γ. Παπανδρέου, μετά τη ραγδαία φθορά και αποδόμηση που υπέστη κατά την προεκλογική περίοδο του 2004, δεν θα καταφέρει ποτέ, ούτε βεβαίως και κατά την πρόσφατη προεκλογική περίοδο, να υπερβεί το 30% και να απειλήσει σοβαρά εκείνη του αντιπάλου του (διάγραμμα 2).

Τέλος, την ασφυκτική πολιτική ηγεμονία της ΝΔ επί του ΠΑΣΟΚ, στο αμέ-

σως μετεκλογικό σκηνικό, πιστοποιούσε και η διεύρυνση της διαφοράς κατά 10%, σε μια κρίσιμη παράμετρο του κομματικού ανταγωνισμού, την παράσταση νίκης. (68%, έναντι, μόλις, 11% του ΠΑΣΟΚ, διάγραμμα 3).

Εξαιτίας της πολιτικής δυναμικής που πυροδότησε το εκλογικό αποτέλεσμα του 2004, η εκλογική επιρροή της ΝΔ προσέγγισε στην πρώτη μετεκλογική μέτρηση (Απρίλιος 2004) το 47.5% (+2% από τις εκλογές), ενώ το ΠΑΣΟΚ υποχώρησε στο 36% (-4.5%, σε σχέση με τις εκλογές, διάγραμμα 4). Με βάση την ίδια στατιστική εκτίμηση, η «ψαλίδα» πρώτου και δεύτερου κόμματος διευρύνθηκε από το 4,8%, που κατέγραψε το εκλογικό αποτέλεσμα στο 1,15%, το μεγαλύτερο ποσοστό που θα καταγραφεί στην περίοδο 2004-2007 (διάγραμμα 6). Θα πρέπει να σημειωθεί ότι η αυθόρμητη μετεκλογική δυσαρέσκεια, που εκδηλώθηκε μεταξύ των ψηφοφόρων του ΠΑΣΟΚ κατευθύνθηκε τόσο προς τη ΝΔ (μετεκλογικό σύνδρομο του νικητή και μεταστροφή προς τη νέα εξουσία), όσο και προς την αριστερά (ΚΚΕ και ΣΥΝ, διάγραμμα 5). Υπό αυτές τις συνθήκες, οι ευρωεκλογές που ακολούθησαν (Ιούνιος 2004) αποτέλεσαν απλώς το «δεύτερο γύρο» των βουλευτικών εκλογών, επισφραγίζοντας την εκλογική νίκη της ΝΔ και την ιστορική ήττα του ΠΑΣΟΚ.

Ολυμπιακή ευφορία και «επίδραση συσπείρωσης»

Η περίοδος που ακολούθησε τις ευ-

ρωεκλογές (Ιούνιος-Οκτώβριος 2004) υπήρξε και αυτή περίοδος περαιτέρω ενίσχυσης της ΝΔ, λόγω της έκτακτης και ανεπανάληπτης κοινωνικής ευφορίας που προκάλεσε η τέλεση των Ολυμπιακών Αγώνων. Το γεγονός αυτό δημιούργησε μια ιδιότυπη «επίδραση συσπείρωσης» (rally-effect) γύρω από την κυβέρνηση και τον πρωθυπουργό. Το όφελος από τη συνάρθρωση πολιτικής ευεξίας, λόγω της πολιτικής μεταβολής και της κοινωνικής, λόγω των Ολυμπιακών Αγώνων, που κυριάρχησε στο εκλογικό σώμα πιστώθηκε κατά βάση στη νέα διακυβέρνηση. Δεν είναι επομένως τυχαίο ότι η παράσταση νίκης για τη ΝΔ καταγράφηκε τον Ιούνιο του 2004 σε 76%, δηλαδή σχεδόν 20 εκατοστιαίες μονάδες πάνω από την αντίστοιχη προεκλογική, έναντι μόλις 5%, υπέρ του ΠΑΣΟΚ (διάγραμμα 3).

Ο «πόλεμος κατά της διαπλοκής»

Κατά την περίοδο Οκτωβρίου-Νοεμβρίου του 2004, δηλαδή στην πραγματική απαρχή του νέου πολιτικού κύκλου, η επιρροή της ΝΔ είχε προσεγγίσει το 48%, ήταν δηλαδή σχεδόν τρεις μονάδες πάνω από την εκλογική της, με την αντίστοιχη του ΠΑΣΟΚ να έχει συρρικνωθεί στο 36,5%. Παράλληλα, η απόσταση πρώτου και δεύτερου κόμματος επανήλθε στις 11,5 μονάδες (διάγραμμα 6). Το τελευταίο τρίμηνο του 2004, αποτέλεσε ουσιαστικά και την αφετηρία της (σύντομης) νέας διακυβέρνησης. Με την κήρυξη του «πολέμου κατά της δια-

πλοκής», η ΝΔ διατηρούσε την πρωτοβουλία των κινήσεων και τον έλεγχο της πολιτικής ατζέντας. Οι βασικές πολιτικές επιλογές της κυβέρνησης, σε εκείνη την περίοδο, για τη διαφάνεια, την καταπολέμηση της διαπλοκής και της διαφθοράς, «απογραφική», σύσταση εξεταστικής επιτροπής για τους εξοπλισμούς, βασικός μέτοχος, ανεξάρτητα από την ατυχή πολιτική τους έκβαση, συγκέντρωσαν αρχικά σημαντικά ποσοστά κοινωνικής υποστήριξης, της τάξης του 60-65%. Επιπλέον, η επιτυχής επιλογή του νέου Προέδρου της Δημοκρατίας (12/12/04) συγκέντρωσε επίσης υψηλά ποσοστά αποδοχής (70-75%) και ενίσχυσε περαιτέρω την κυριαρχία του πρωθυπουργού στην πολιτική σκηνή. Η εικόνα του Κ. Καραμανλή βρέθηκε στο απόγειό της, προσεγγίζοντας στο δείκτη καταλληλότητας (Νοέμβριος 2004) το 53% (το 54% αποτέλεσε άνω όριο ολόκληρης της περιόδου), έναντι μόλις 25% του Γ. Παπανδρέου.

2) Ιανουάριος 2005-Φεβρουάριος 2006: Επιστροφή στην «ομαλότητα» της κοινωνικής δυσαρέσκειας

Η δεύτερη περίοδος διήρκεσε 13 μήνες. Από τον Ιανουάριο του 2005 το γενικό πολιτικό κλίμα επιβαρύνθηκε σημαντικά και επέστρεψε σταδιακά στην «ομαλότητα». Δηλαδή, στη γενικευμένη κοινωνική ανασφάλεια και δυσαρέσκεια από τη διακυβέρνηση, που αποτελεί τις τελευταίες δύο δεκαετίες τον κανόνα για τα κόμματα εξουσίας. Η ραγδαία επιδείνωση του γενικού

πολιτικού κλίματος, που παρατηρήθηκε σε αυτό το διάστημα, οφείλετο σε μια σειρά από παράγοντες. Πρωταρχικό ρόλο έπαιξε η διαδικασία της «κάθαρσης» στη δικαιοσύνη και εν συνεχεία η εκδήλωση της ανοιχτής κρίσης και των σκανδάλων στην Εκκλησία, που κατέστη για ένα διάστημα ανεξέλεγκτη. Επιπλέον, στην επιβάρυνση του γενικού πολιτικού κλίματος συνέτεινε η όξυνση της αντιπαράθεσης κυβέρνησης – αντιπολίτευσης (με απαρχή την ψήφιση του νομοσχεδίου για το Βασικό Μέτοχο (20/1/05), η αντιπαράθεση κυβέρνησης – Ευρωπαϊκής Επιτροπής (21/3/05), η εξαγγελία της νέας οικονομικής πολιτικής (29/3/05), οι αγροτικές κινητοποιήσεις των βαμβακοπαραγωγών με τους αποκλεισμούς των εθνικών οδών, κ.ά. Η αλλαγή της συγκυρίας αποτυπώθηκε ευκρινώς σε όλους τους σχετικούς δείκτες. Η κυβερνητική δημοτικότητα κάμφθηκε σημαντικά (30%, το Φεβρουάριο του 2005 (διάγραμμα 1), ενώ σημαντικές απώλειες σημειώθηκαν και για τον Κ. Καραμανλή (45%, διάγραμμα 2).

Η εκλογική επιρροή των κομμάτων αυτή την περίοδο χαρακτηρίστηκε: 1) από τη σημαντική φθορά της ΝΔ, 2) τη σχετική ανασύνταξη του ΠΑΣΟΚ και 3) από την ενίσχυση του Συνασπισμού. Η φθορά της ΝΔ επιταχύνθηκε ιδίως κατά το διάστημα Φεβρουαρίου-Απριλίου 2005. Συνολικά, μέσα σε 6 μήνες, η εκλογική επιρροή της ΝΔ υποχώρησε σημαντικά, από το 48% στο 43,5%, σημειώνοντας συνε-

χείς απώλειες αθροιστικά 4,5% (διάγραμμα 4). Σύμφωνα με τη στατιστική εκτίμηση της Public Issue, για πρώτη φορά το Μάρτιο του 2005, ακριβώς ένα χρόνο μετά τις εκλογές, τα μετεκλογικά της κέρδη είχαν εξανεμισθεί. Βρέθηκε κάτω από το εκλογικό της ποσοστό, αν και η απόστασή της από το ΠΑΣΟΚ διατηρούνταν πάντοτε σε υψηλά επίπεδα, της τάξης των 4,5 εκατοστιαίων μονάδων (διάγραμμα 6).

Παράλληλα, από το φθινόπωρο του 2004 και με μοχλό τις διαδικασίες του συνεδρίου του είχε αρχίσει και η σταδιακή επανασυσπείρωση του ΠΑΣΟΚ. Το Φεβρουάριο του 2005, η εκλογική του επιρροή επανήλθε για μοναδική και τελευταία φορά στα επίπεδα των βουλευτικών εκλογών 40%. Ωστόσο, το κομματικό συνέδριο (3-6/3/05) δεν είχε ευρύτερες ευεργετικές επιπτώσεις για την εικόνα και την κοινωνική απήχηση του κόμματος. Τόσο η κυβερνητική ικανότητα του ΠΑΣΟΚ, όσο και η πρωθυπουργική ικανότητα του Γ. Παπανδρέου υπολείπονταν της εκλογικής του απήχησης και παρέμειναν απελπιστικά καθηλωμένες, αδυνατώντας να υπερβούν τα κρίσιμα όρια του 20% και 30% αντίστοιχως (διαγράμματα 1 & 2). Σε αυτό το κλίμα, η εκλογική του επιρροή, σαφώς καλύτερη από τους υπόλοιπους δείκτες κομματικής δυναμικής, έδειξε επίσης να καθλώνεται, σημειώνοντας μάλιστα στη μέτρηση του Απριλίου 2005 και ελαφρά κάμψη, 39,5%. Φαίνεται ότι το ΠΑΣΟΚ δεν κατάφερε να υπερβεί ποτέ αυτό το ό-

ριο μέσα στους 29 μήνες που μεσολάβησαν, μέχρι τη νέα του εκλογική συντριβή, ούτε και κατά τη διάρκεια της κρίσης των ομολόγων (Μάρτιος-Μάιος 2007, διάγραμμα 4). Η καθήλωση του ΠΑΣΟΚ σε εκείνη τη φάση δεν ήταν άσχετη με την ενίσχυση του Συνασπισμού. Η αλλαγή ηγεσίας που συντελέστηκε στο 4ο συνέδριο του κόμματος (9-12/12/04), με τη διαδοχή του Ν. Κωνσταντόπουλου από τον Α. Αλαβάνο, αποτέλεσε αφετηρία νέας ανοδικής πορείας της εκλογικής του επιρροής, ύστερα από την καθίζηση των ευρωεκλογών. Επιπλέον, αυτή η τάση συνιστούσε ανακατάταξη επιρροής στο εσωτερικό της αριστεράς, σε βάρος του ΚΚΕ (διάγραμμα 5).

Περίοδος σταθεροποίησης του εκλογικού συσχετισμού με διακυμάνσεις

Από το Μάιο του 2005, η πολιτική ατζέντα μετατοπίστηκε. Μέχρι το καλοκαίρι του 2005, η συγκυρία θα επικρατούσε κυρίως από δύο σημαντικά ζητήματα: α) Τις αλλαγές στις εργασιακές σχέσεις, που προώθησε η κυβέρνηση και οι οποίες προκάλεσαν ένα περιορισμένο κύμα απεργιακών κινητοποιήσεων και β) την απόρριψη του Ευρωσυντάγματος κυρίως στο γαλλικό (29/5/05), αλλά και στο ολλανδικό δημοψήφισμα (1/6/05), που επηρέασαν καταλυτικά την ελληνική κοινή γνώμη και αποτέλεσαν ισχυρό κλυδωνισμό στον παραδοσιακό ελλη-

νικό «φιλοευρωπαϊσμό». Και τα δύο αυτά ζητήματα δίχασαν πολιτικά και ιδεολογικά το ΠΑΣΟΚ και αποδυνάμωσαν τη συνοχή του, στο βαθμό που ένα σημαντικό τμήμα της κοινωνικής του βάσης φάνηκε, αφενός, να αποδέχεται τις προωθούμενες κυβερνητικές μεταρρυθμίσεις και, αφετέρου, να απορρίπτει το Ευρωσύνταγμα (52% των ψηφοφόρων ΠΑΣΟΚ, τον Ιούνιο του 2005, Βαρόμετρο ΣΚΑΪ και ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗΣ). Μάλιστα, η δυσανεκτικότητα από το ΠΑΣΟΚ αποτυπώθηκε εντονότερα στο χώρο του Δημόσιου Τομέα, που αποτελεί ιστορικά προνομιακό του χώρο. Σε αυτή την περίοδο, η κυβερνητική δημοτικότητα συνέχισε την πτωτική της πορεία, αν και με βραδύτερους ρυθμούς. Το ίδιο, όμως, συνέβη και με τη δημοτικότητα της αξιωματικής αντιπολίτευσης (διάγραμμα 1). Στη μέτρηση του Μαρτίου 2006, η διαφορά μεταξύ των δύο παρόντων 10% (27% έναντι 17%). Από την άλλη πλευρά, ούτε οι σχετικές απώλειες του Κ. Καραμανλή είχαν τροποποιήσει θεαματικά το συσχετισμό ισχύος μεταξύ των δύο πολιτικών αρχηγών (διάγραμμα 2).

Μετά το Πάσχα του 2005, η πτωτική πορεία της εκλογικής επιρροής της ΝΔ επιβραδύνθηκε. Το Μάιο, έδειξε να σταθεροποιείται στο 43,5%, ενώ, η απόστασή της από το ΠΑΣΟΚ, λόγω της σχετικής υποχώρησής του, διευρύνθηκε σε 4,5% και μετά το γαλλικό δημοψήφισμα, τον Ιούνιο του 2005, σε 5,5% (διάγραμμα 4). Σε εκείνη τη φάση, από τις απώλειες του ΠΑΣΟΚ, τόσο τις κοινωνικές (στο χώρο των μι-

σθωτών του Δημοσίου Τομέα), όσο και τις ιδεολογικές (απόρριψη του Ευρωσυντάγματος) ωφελήθηκε, κυρίως, ο Συνασπισμός μέχρι τον Οκτώβριο (διάγραμμα 5)

Το μέσο, του εκλογικού κύκλου της τετραετίας συνέπεσε χρονικά με την εκδήλωση της χειρότερης κρίσης που γνώρισε η κυβέρνηση. Η υπόθεση των υποκλοπών (2/2/06) έπληξε σημαντικά την εικόνα της κυβέρνησης (διάγραμμα 1) και του πρωθυπουργού (διάγραμμα 2), ενώ η εκλογική επιρροή της ΝΔ βρέθηκε στο κατώτατο σημείο της μετεκλογικής περιόδου, 41,5%. Οι απώλειες αυτές, ωστόσο, αντισταθμίστηκαν από τον πολυσυζητημένο ανασχηματισμό (14/2/06, διάγραμμα 4).

3) Μάρτιος 2006 - Δεκέμβριος 2006. Η ανάκαμψη του δικομματισμού στις νομαρχιακές εκλογές

Από τον Ιούνιο του 2006, παρατηρήθηκε μια αργή, σταδιακή αλλά και σταθερή ανάκαμψη της εκλογικής επιρροής των δύο κομμάτων διακυβέρνησης (ΝΔ & ΠΑΣΟΚ, διάγραμμα 4) και, αντιστρόφως, η καθήλωση ή και συρρίκνωση της αντίστοιχης επιρροής των τριών μικρότερων σχηματισμών (ΚΚΕ, ΣΥΝ, ΛΑΟΣ, διάγραμμα 5). Στην εκκίνηση του τελευταίου και προεκλογικού έτους της κυβερνητικής θητείας, το ποσοστό της δικομματικής επιρροής είχε υπολογιστεί σε 82% (διάγραμμα 7). Όπως κάθε εκλογική αναμέτρηση, έτσι και οι δημοτικές και νομαρχιακές εκλογές του Οκτωβρίου

2006 επανενεργοποίησαν τις κομματικές ταυτίσεις των πολιτών και ενίσχυσαν το βαθμό συσπείρωσης των (μεγάλων) κομμάτων. Η κυβερνητική παράταξη, μετά τη δοκιμασία της κρίσης των υποκλοπών, των κοινωνικών κινητοποιήσεων, καθώς και την κρίσιμη αναμέτρηση των δημοτικών και νομαρχιακών εκλογών, στο μέσο, του εκλογικού κύκλου, έδειχνε και πάλι να επιβεβαιώνει την πολιτική και εκλογική της κυριαρχία. Από την άλλη πλευρά, και το κόμμα της αξιωματικής αντιπολίτευσης εμφάνιζε σημεία ανάκαμψης, όχι όμως ιδιαίτερως δυναμικής. Η εκλογική επιρροή του ΠΑΣΟΚ εκτιμήθηκε μετά τις νομαρχιακές σε 39% (Νοέμβριος 2006). Ποσοστό, όμως, που υπολείπεται ακόμη του ανώτατου ποσοστού του ΠΑΣΟΚ μέσα στο 2006 (39,5%, διατηρήθηκε ανελλιπώς επί ένα τετράμηνο, από τον Ιανουάριο έως τον Απρίλιο), αλλά και του ανώτατου ποσοστού που καταγράφηκε για το ΠΑΣΟΚ μετεκλογικά (40%, τον Ιανουάριο-Φεβρουάριο του 2005).

4) Ιανουάριος 2007-Σεπτέμβριος 2007. Η κρίση στην εκπαίδευση, το σκάνδαλο των ομολόγων, οι πυρκαγιές και η καθήλωση του δικομματισμού

Το δίμηνο Ιανουαρίου-Φεβρουαρίου 2007, η εκλογική επιρροή της ΝΔ παρουσίασε σημεία σταθεροποίησης και υπολογίστηκε σε 43%. Επρόκειτο για το υψηλότερο ποσοστό επιρροής, ύστερα από ένα 12μηνο (διάγραμμα 4). Ωστόσο, αυτή η ανοδική πορεία

του δικομματισμού δεν είχε συνέχεια, αλλά ανακόπηκε λόγω της κρίσης της εκπαίδευσης, της υπόθεσης των ομολόγων και εν συνεχεία των πυρκαγιών και της περιβαλλοντικής κρίσης του καλοκαιριού (διάγραμμα 7). Μετά την άνοδο του δικομματισμού που σημειώθηκε, κατά το β' εξάμηνο του 2006 λόγω των δημοτικών και νομαρχιακών εκλογών, το βαρόμετρο του Απριλίου 2006 κατέγραψε την απαρχή μιας πτωτικής τάσης στην επιρροή των δύο κομμάτων διακυβέρνησης, που τελικά αποδείχτηκε μονιμότερη

Αρχικά, η αποδυνάμωση των δύο «μεγάλων» έδειξε να αποβαίνει κυρίως προς όφελος του ΛΑΟΣ και του Συνασπισμού, όχι, όμως, και του ΚΚΕ (πριν τις πυρκαγιές). Επίσης, προς όφελος της αντικομματικής ψήφου, γεγονός που υποδηλώθηκε, ήδη, από τον Απρίλιο του 2007, από την ενίσχυση των «λοιπών» μικρών κομμάτων, αλλά και την αυξημένη προτίμηση προς το λευκό και το άκυρο.

Δυσαρέσκεια χωρίς μεταστροφή

Παρά τη δημοσκοπική προπαγάνδα, ο εκλογικός συσχετισμός (η διαφορά) μεταξύ των δύο μεγάλων κομμάτων δεν είχε αλλάξει την περασμένη άνοιξη. Μετατοπιζόταν απλώς σε χαμηλότερα επίπεδα, λόγω της ταυτόχρονης καθίζησής τους (ΝΔ 42,5%, ΠΑΣΟΚ 39%, τον Απρίλιο του 2007). Η διαφορά παρέμενε στις 3,5 εκατοστιαίες μονάδες (διάγραμμα 6) και ο δικομματισμός στο 81,5% (διάγραμμα 7). Ο

κυριότερος λόγος για αυτό ήταν η αδυναμία του ΠΑΣΟΚ να εισπράξει τη γενικότερη φθορά της κυβέρνησης, αλλά και την ειδικότερη ζημιά που υπέστη στην υπόθεση των ασφαλιστικών ταμείων. Η ατζέντα της διαφοράς δεν ευνόησε, αντίθετα συμπάρσυρε και την αντιπολίτευση. Η (ευρεία) δυσαρέσκεια από την κυβερνητική πολιτική δεν μορφοποιήθηκε σε εκλογικό ρεύμα υπέρ της αντιπολίτευσης, όπως συστηματικά προεξοφλούσε η πλειοψηφία των μέσων ενημέρωσης, παραπλανώντας ακόμη και το κόμμα της αξιωματικής αντιπολίτευσης, αλλά έδειχνε να «εκτονώνεται» προς τους μικρότερους κομματικούς σχηματισμούς ή οδηγούσε σε ρευστοποίηση της ψήφου. Η σύγκριση της κρίσης των ταμείων (Απρίλιος 2007) με εκείνη των υποκλοπών (Φεβρουάριος 2006) είναι χαρακτηριστική και ιδιαίτερος χρήσιμη για την αξιολόγηση της επίδρασής της. Είναι φανερό ότι, σε αντίθεση με την τελευταία, που είχε πλήξει καίρια όχι μόνο την κυβερνητική και κομματική δημοτικότητα (-11%, 02/06), αλλά και την ίδια την πρωθυπουργική εικόνα (-6%, 02/06), η πρόσφατη κρίση δεν «άγγιξε» σε αντίστοιχο βαθμό τίποτα από τα δύο

Ψήφος διαμαρτυρίας και «συγκοινωνούντα δοχεία»

Η πτωτική πορεία του ΛΑΟΣ, που είχε παρατηρηθεί από τον Οκτώβριο (λόγω της αποτυχίας του στις νομαρχιακές), έδειξε να ανακόπτεται. Το ίδιο

συνέβη και με το Συνασπισμό (διάγραμμα 5). Η ενίσχυσή του από την περασμένη άνοιξη συνδέθηκε άμεσα, τόσο με την τρέχουσα ριζοσπαστικοποίηση της περιόδου, που παρήγαγε η κρίση του εκπαιδευτικού μηχανισμού, όσο και με την επίθεση που δέχτηκε, η οποία τον ανέδειξε πολιτικά. Είναι προφανές ότι ο Συνασπισμός κεφαλαιοποίησε τη στάση του κόμματος κατά τη διάρκεια των εκπαιδευτικών κινητοποιήσεων. Ταυτοχρόνως, το γεγονός ότι έτεινε να υπάρξει εξισορρόπηση δυνάμεων μεταξύ ΣΥΝ και ΚΚΕ άνοιξε, έπειτα από πολλά χρόνια, ένα, νέο γύρο στη μάχη για την ηγεμονία στην αριστερά. Οι πυρκαγιές και η διαχείριση της κρίσης που υλοποιήθηκε ενίσχυσαν περαιτέρω τις ήδη διαμορφωμένες τάσεις. Δεν είναι καθόλου παράδοξο ότι μικρές απώλειες τελικά δεν είχε μόνο η κυβέρνηση, η οποία προσέγγισε, αν και «στιγμιαία», το κατώτερο όριο της εκλογικής επιρροής της τετραετίας (41,5%), αλλά και η αντιπολίτευση. Η αντιφατική και πολωτική στάση που τήρησε το ΠΑΣΟΚ δεν θεωρήθηκε υπεύθυνη από το εκλογικό σώμα. Για αυτό το λόγο και από τις (μικρές) εκλογικές απώλειες που υπέστη το ΠΑΣΟΚ τον Αύγουστο, ουσιαστικά κερδισμένο υπήρξε το ΚΚΕ, του οποίου η επιρροή επα-

νέκαμψε (περίπου 1%, διάγραμμα 5).

Αρκετό καιρό πριν από τις εκλογές διαμορφώθηκαν, ευδιάκριτα, δύο ζεύγη «συγκοινωνούντων δοχείων»: το πρώτο αφορούσε τις διαρροές της ΝΔ προς το ΛΑΟΣ (τελικά και το κόμμα του κ. Παπαθεμελή), και το δεύτερο τις διαρροές του ΠΑΣΟΚ προς το ΣΥΝ και το ΚΚΕ. Όπως αποδείχτηκε από το εκλογικό αποτέλεσμα, η ψήφος στο ΛΑΟΣ, που υπήρξε περισσότερο ευμετάβλητη, έχει προς το παρόν χαρακτήρα λιγότερο αποκρυσταλλωμένης πολιτικής ή ιδεολογικής μετατόπισης και περισσότερο τυπικής κοινωνικής «ψήφου δυσαρέσκειας» από την κυβέρνηση. Εξαρτήθηκε, επομένως, σε μεγάλο βαθμό από τη συγκυρία και τις διακυμάνσεις της.

Η ψήφος (αριστερής) διαμαρτυρίας στο ΣΥΝ και στο ΚΚΕ εξαρτάται και αυτή, ως ένα βαθμό, από τη συγκυρία, αλλά έχει αρκετά διαφορετικό χαρακτήρα. Είναι σαφώς πιο πολιτική και ιδεολογικά φορτισμένη. Και για τούτο, μάλλον πιο δύσκολα αντιμετωπίσιμη από το ΠΑΣΟΚ, δεδομένου, μάλιστα, ότι μετά τις εκλογές το κόμμα της αντιπολίτευσης έχει εισέλθει σε μια σοβαρή και πολύπλευρη κρίση ηγεσίας, φυσιογνωμίας και στρατηγικής.

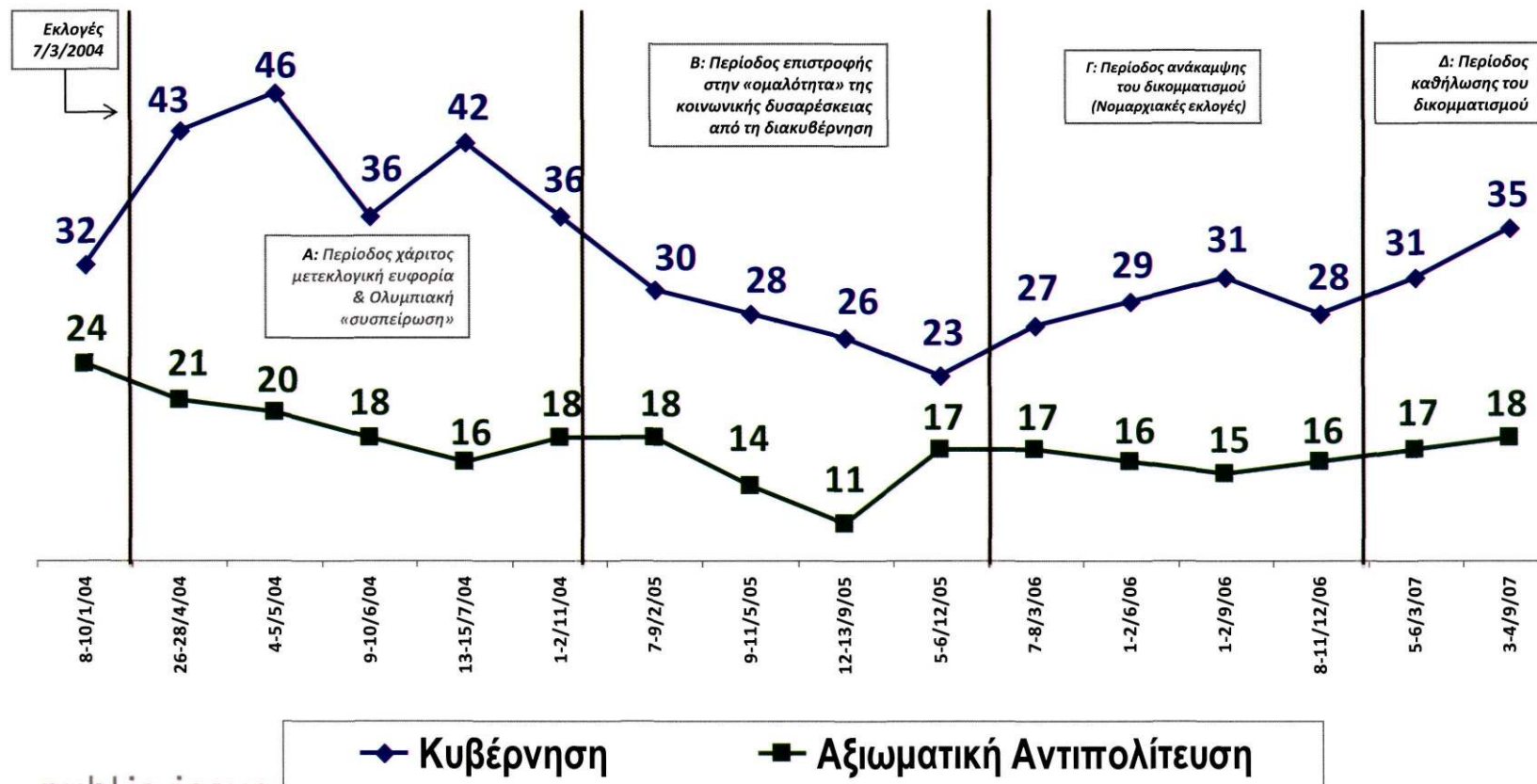

Ο κ. Γιάννης Μαυρής είναι Πολιτικός Επιστήμονας, Ph.D., Πρόεδρος & Διευθύνων Σύμβουλος των εταιρειών VPRC & Public Issue.

ΙΚΑΝΟΠΟΙΗΣΗ ΑΠΟ ΤΗΝ ΚΥΒΕΡΝΗΣΗ & ΤΗΝ ΑΝΤΙΠΟΛΙΤΕΥΣΗ

Ιανουάριος 2004 – Σεπτέμβριος 2007

Από τον τρόπο που η κυβέρνηση αντιμετωπίζει τα προβλήματα της χώρας πόσο ικανοποιημένος/η αισθάνεστε; / Και από την αξιωματική αντιπολίτευση, πόσο ικανοποιημένος/η αισθάνεστε; (Ποσοστό % ικανοποιημένων)

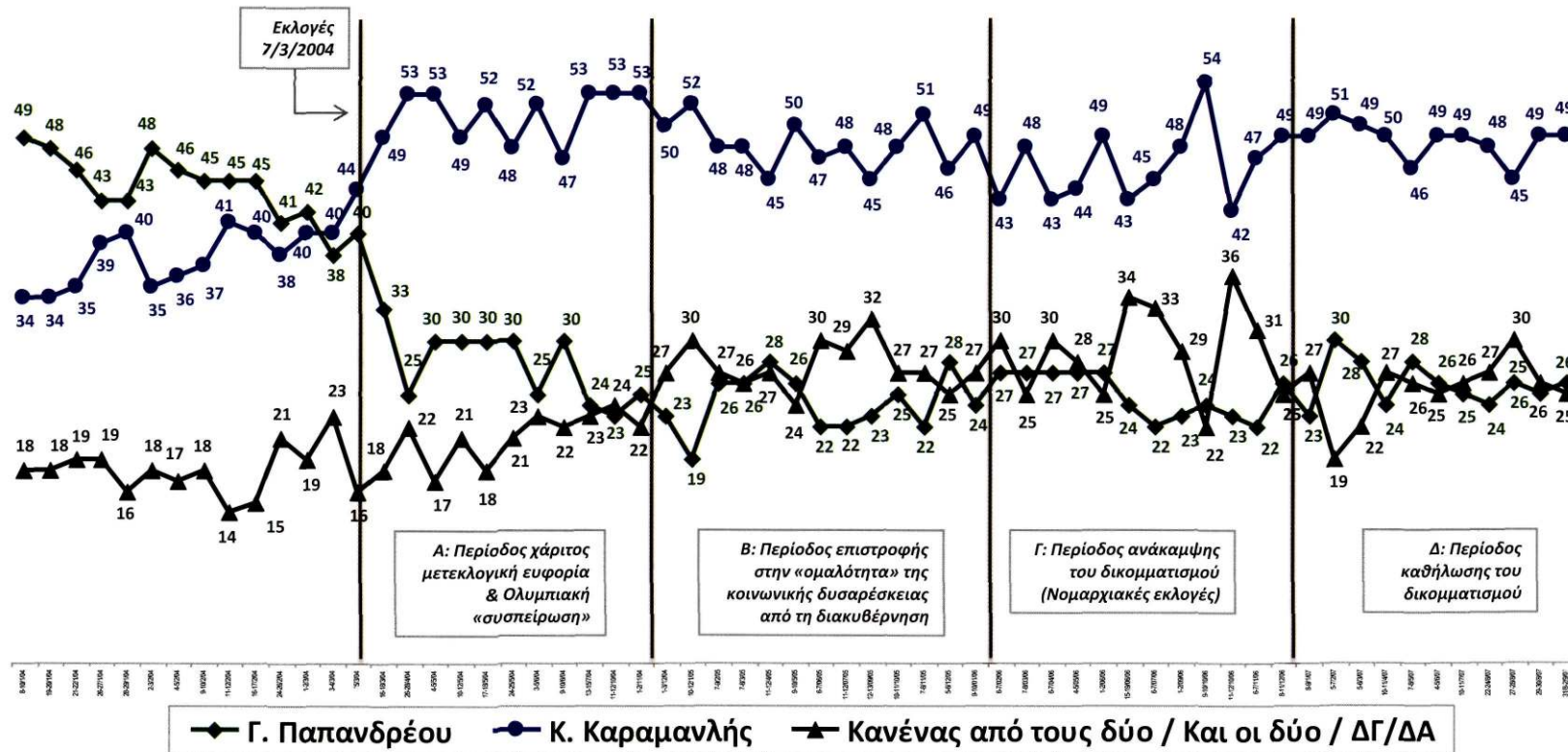
public issue

Διάγραμμα 1

ΚΑΤΑΛΛΗΛΟΤΕΡΟΣ ΠΡΩΘΥΠΟΥΡΓΟΣ

Ιανουάριος 2004 – Σεπτέμβριος 2007

Ανεξάρτητα από τις κομματικές σας προτιμήσεις, εάν είχατε να επιλέξετε για Πρωθυπουργό της χώρας, ανάμεσα στον κ. Παπανδρέου και στον κ. Καραμανλή, ποιος θα λέγατε ότι είναι ο καταλληλότερος, ο κ. Καραμανλής, ή ο κ. Παπανδρέου;

public issue

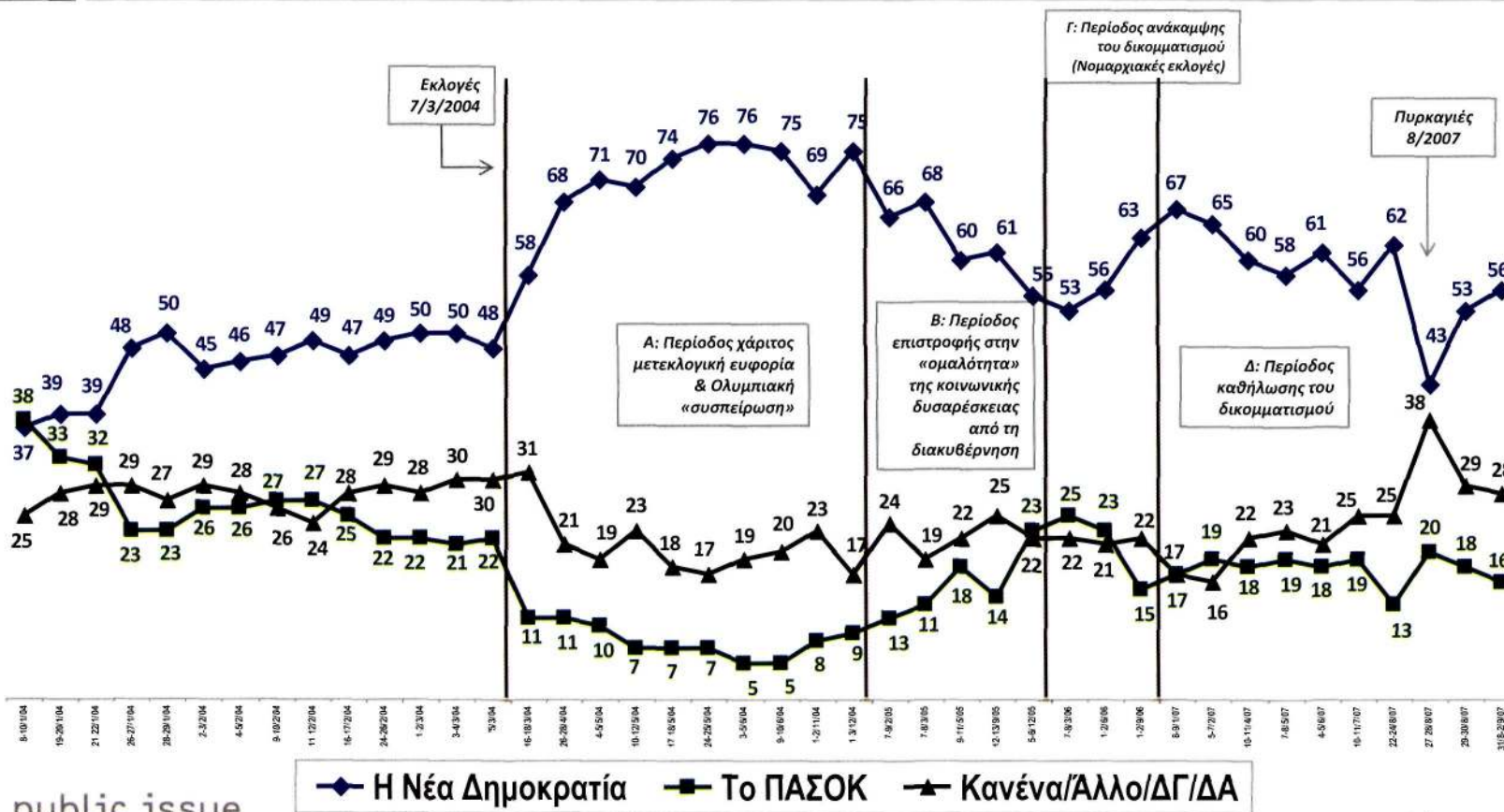
Διάγραμμα 2

ΠΑΡΑΣΤΑΣΗ ΝΙΚΗΣ

Ιανουάριος 2004 – Σεπτέμβριος 2007

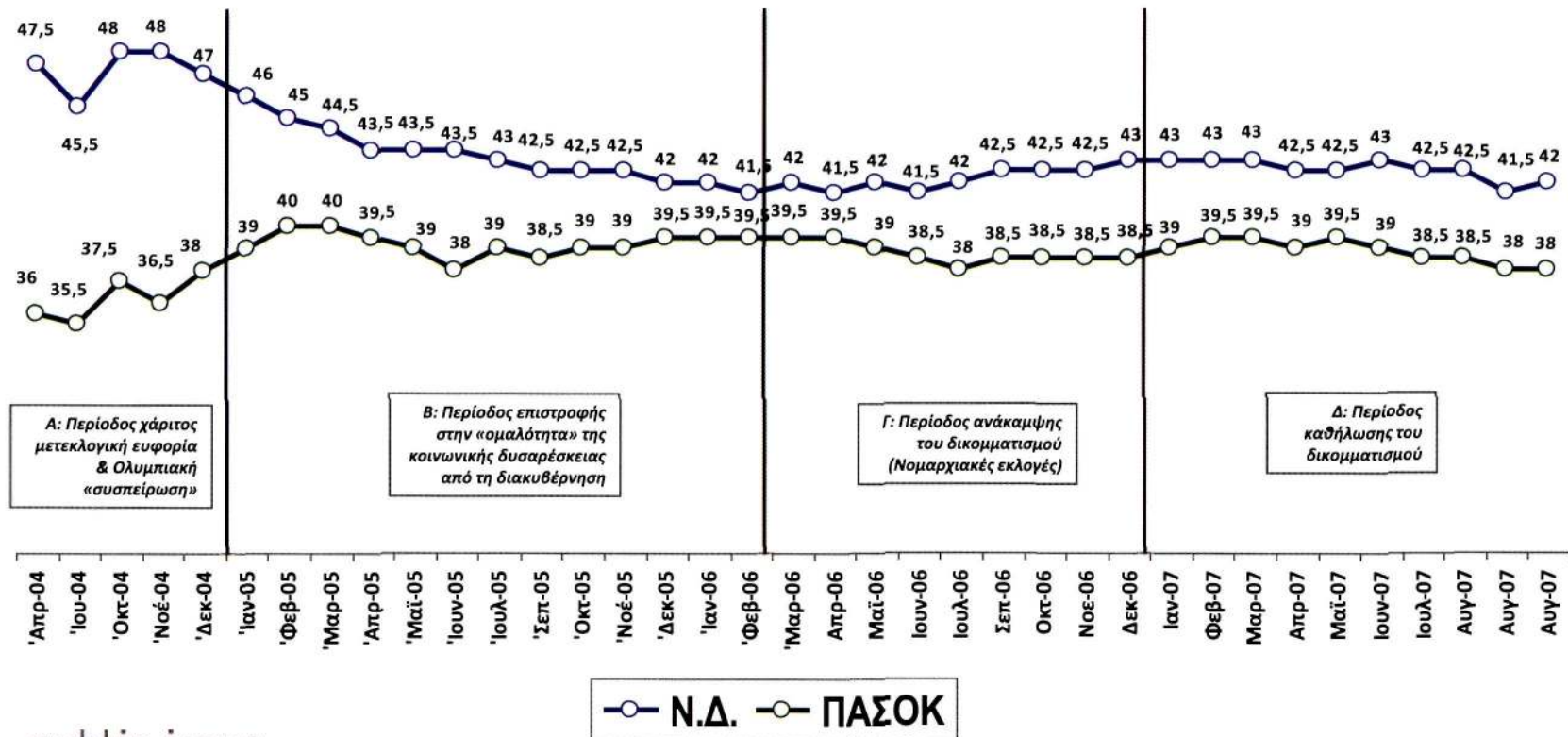
Ανεξάρτητα από τις κομματικές σας προτιμήσεις, αν είχαμε αύριο εκλογές ποιο κόμμα πιστεύετε ότι θα κέρδιζε;

Διάγραμμα 3

ΕΚΛΟΓΙΚΗ ΕΠΙΡΡΟΗ ΤΗΣ ΝΔ & ΤΟΥ ΠΑΣΟΚ

Απρίλιος 2004 – Αύγουστος 2007

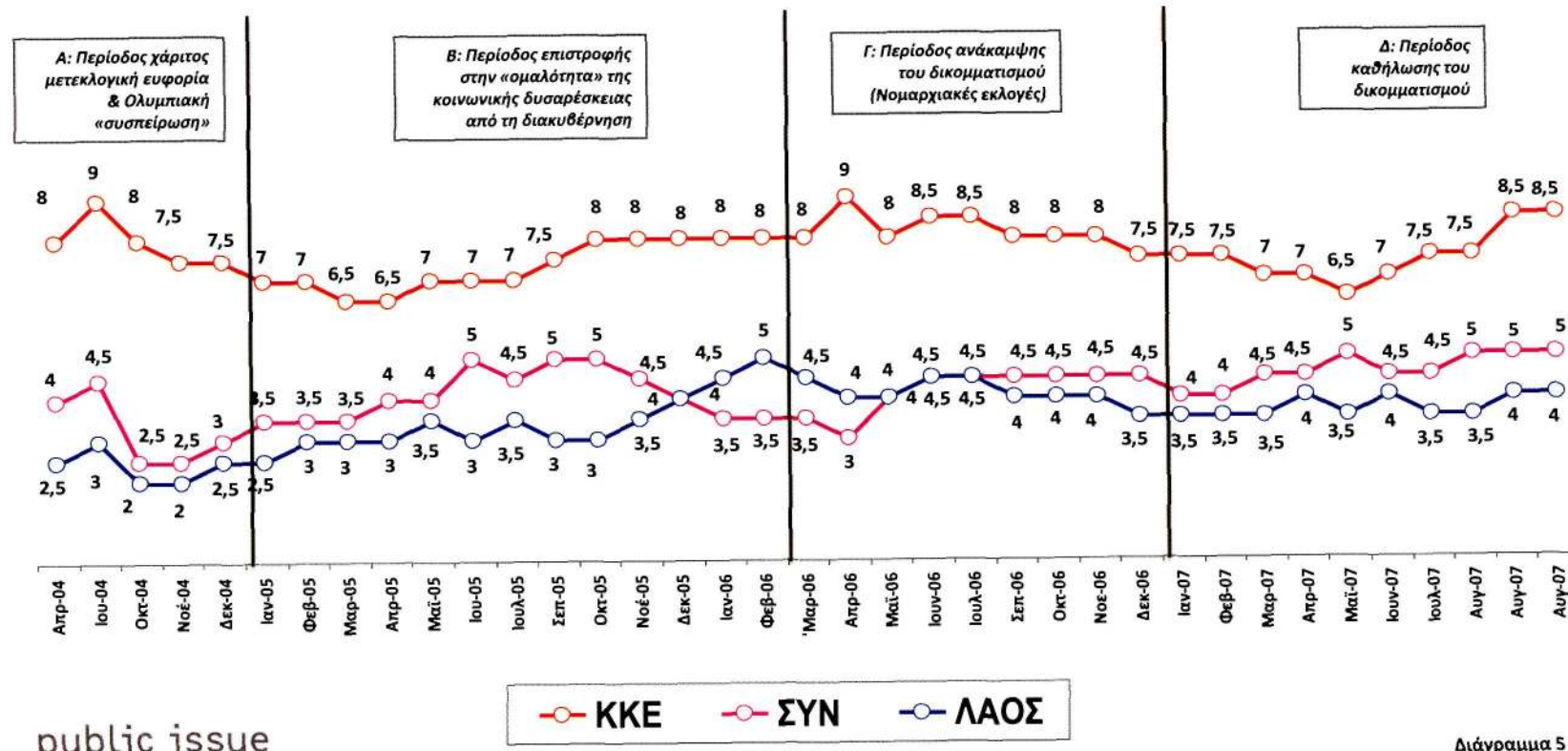

public issue

Διάγραμμα 4

ΕΚΛΟΓΙΚΗ ΕΠΙΡΡΟΗ ΤΟΥ ΚΚΕ, ΤΟΥ ΣΥΝ & ΤΟΥ ΛΑΟΣ

Απρίλιος 2004 – Αύγουστος 2007

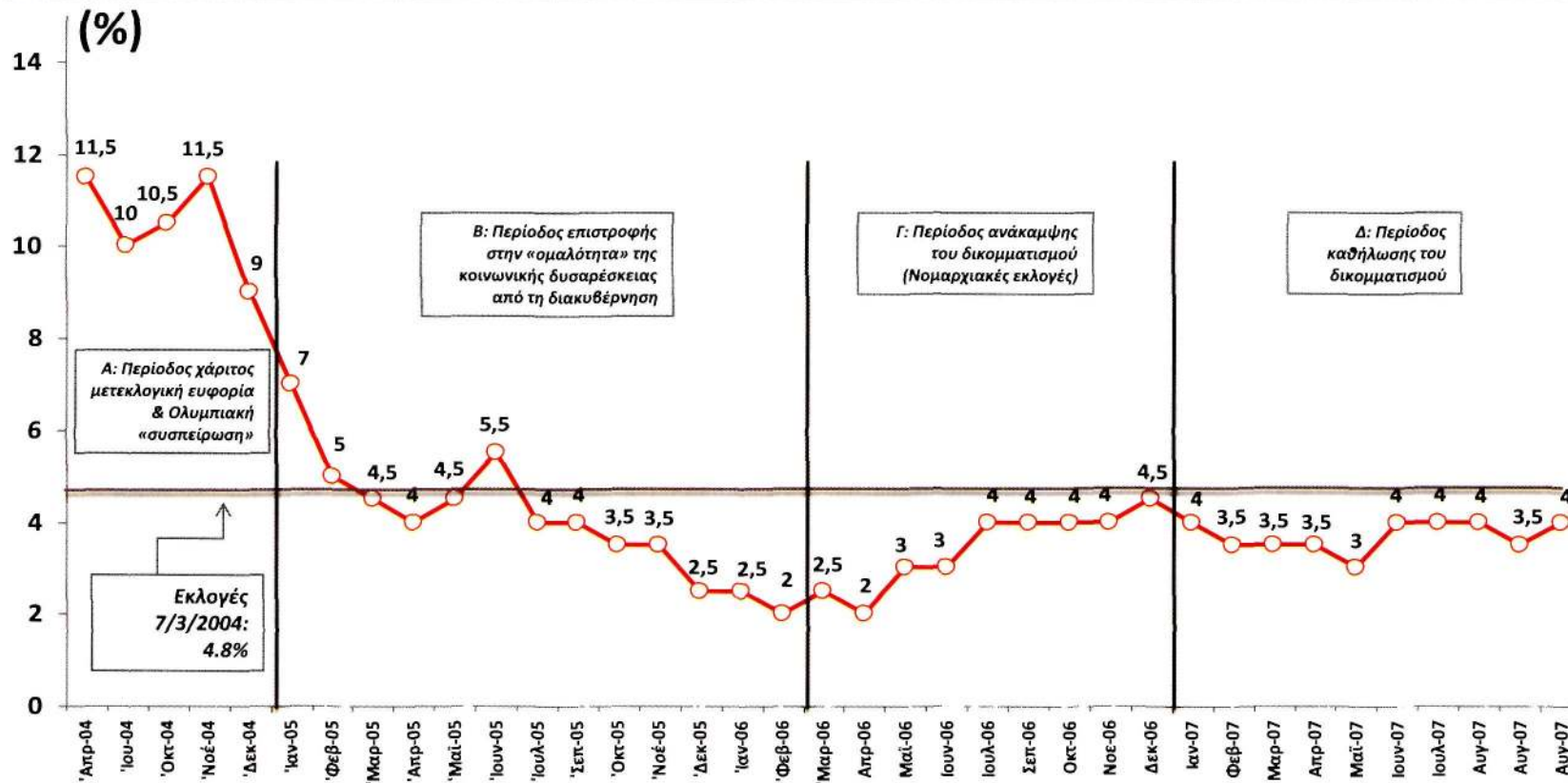
public issue

Διάγραμμα 5

ΕΚΤΙΜΗΣΗ ΤΗΣ ΔΙΑΦΟΡΑΣ ΝΔ-ΠΑΣΟΚ («ΨΑΛΙΔΑΣ»)

Απρίλιος 2004 – Αύγουστος 2007

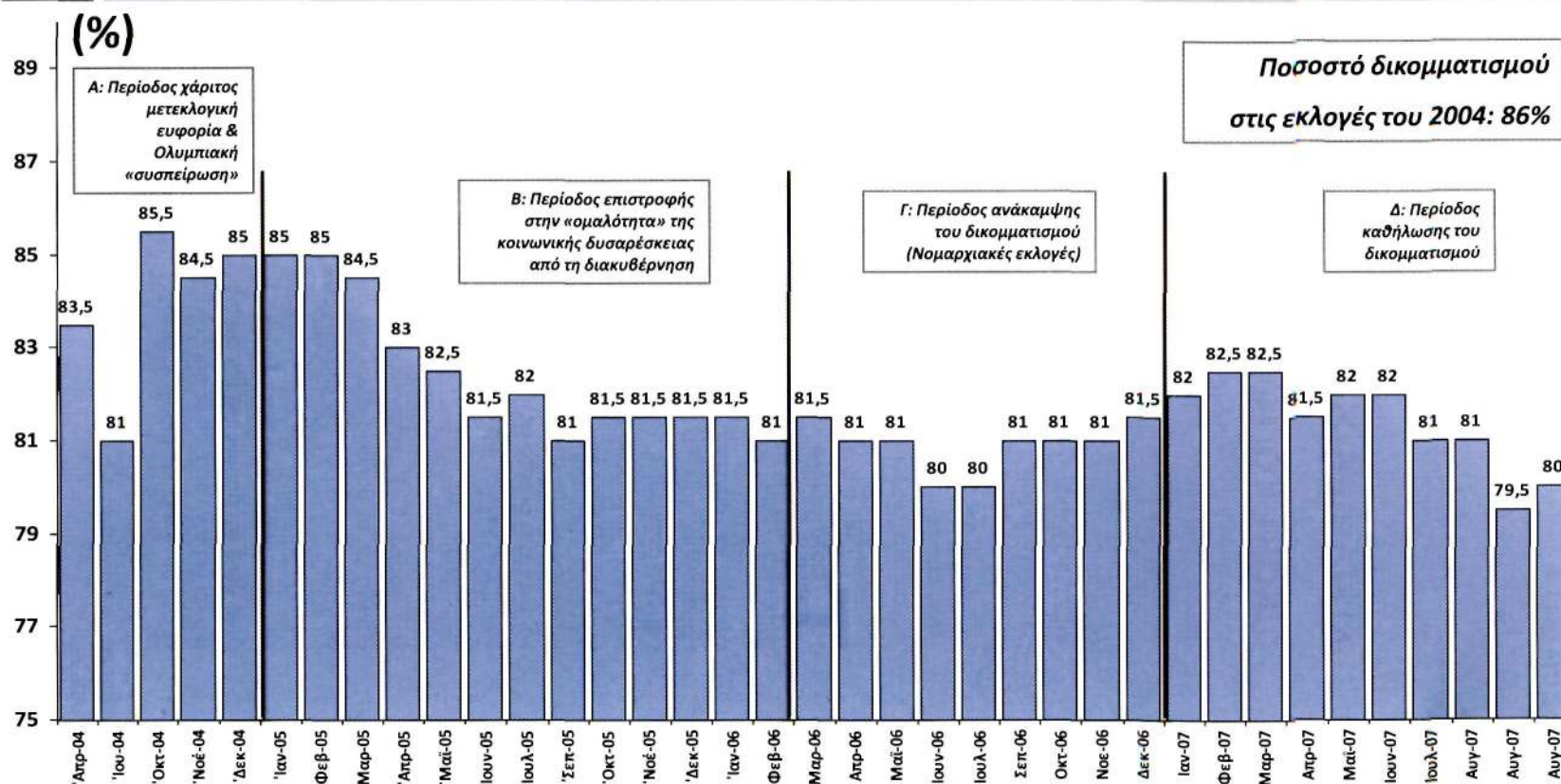

public issue

Διάγραμμα 6

ΕΚΤΙΜΗΣΗ ΤΗΣ ΕΠΙΡΡΟΗΣ ΤΟΥ ΔΙΚΟΜΜΑΤΙΣΜΟΥ (ΑΘΡΟΙΣΜΑ ΝΔ+ΠΑΣΟΚ)

Απρίλιος 2004 – Αύγουστος 2007

public issue

Διάγραμμα 7